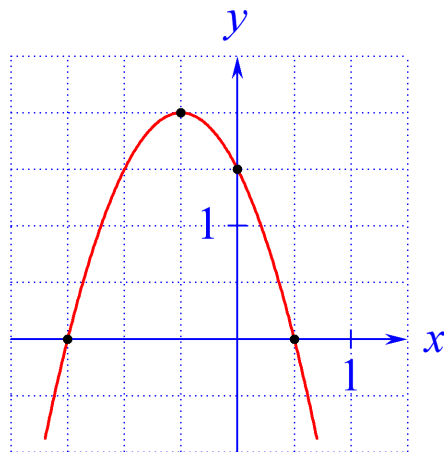

Kort om

Andengrads- polynomier

2011 Karsten Juul

Dette hæfte indeholder pensum i andengradspolynomier for gymnasiet og hf

Indhold

1. Definition	Andengradspolynomium	1
2. Eksempel	Hvilke tal er a , b og c lig?	1
3. Eksempel	Hvordan udregner vi koordinater til grafpunkt?	1
4. Eksempel	Skæringspunkter med x -akse og y -akse	2
5. Sætning	Formel for x -koordinat til toppunkt	2
6. Eksempel	Udregn toppunkt	2
7. Definition	Formel for diskriminant	3
8. Eksempel	Udregn diskriminanten	3
9. Sætning	Betydning af a , b , c og d for grafen	3
10. Definition	Nulpunkt	4
11. Eksempel	Nulpunkt	4
12. Sætning	Antal nulpunkter eller løsninger	4
13. Eksempel	Antal nulpunkter eller løsninger	4
14. Sætning	Løs andengradsligning	5
15. Eksempel	Løs andengradsligning	5
16. Sætning	Faktoriser andengradspolynomium	6
17. Eksempel	Faktoriser andengradspolynomium	6
18. Eksempel	Find forskrift for andengradspolynomium	6
19. Oplæg	Nulregel	7
20. Sætning	Nulregel	7
21. Eksempel	Nulregel	7
22. Oplæg	Ligninger af typen $x^2 = r$	8
23. Sætning	Ligninger af typen $x^2 = r$	8
24. Eksempel	Ligninger af typen $(\text{udtryk})^2 = r$	8
25. Eksempel	Andengradsligning med to led	8
26. Bevis	for formelen for løsning af andengradsligninger	9
27. Definition	Rødder	9

Kort om andengradspolynomier

© 2011 Karsten Juul

Dette hæfte kan downloades fra www.mat1.dk

Hæftet må benyttes i undervisningen hvis læreren med det samme sender en e-mail til kj@mat1.dk som dels oplyser at dette hæfte benyttes, dels oplyser om hold, lærer og skole.

1. Definition Andengradspolynomium

Et andengradspolynomium er en funktion af typen

$$(1) \quad f(x) = a \cdot x^2 + b \cdot x + c \quad \text{hvor } a \neq 0$$

Hvis vi skriver 0 på a 's plads, så bliver det ikke et andengradspolynomium da x^2 forsvinder.

2. Eksempel Hvilke tal er a , b og c lig?

Vi sætter $a = 1$ $b = -2$ $c = 0$

$$i \quad f(x) = a \cdot x^2 + b \cdot x + c$$

$$\text{og får} \quad f(x) = 1 \cdot x^2 + (-2) \cdot x + 0$$

$$\text{så} \quad f(x) = x^2 - 2x$$

er et andengradspolynomium.

I dette og andre andengradspolynomier skal vi kunne se hvad a og b er for at kunne indsætte i formler med a og b .

3. Eksempel Hvordan udregner vi koordinater til grafpunkt?

Grafen for et andengradspolynomium er en parabel.

I koordinatsystemet har vi tegnet grafen for

$$f(x) = x^2 - 4x + 5$$

3.1 Udregn y -koordinat til grafpunkt med kendt x -koordinat

Et punkt på grafen har x koordinaten 0,5 .

Vi vil udregne punktets y -koordinat y_1 .

Da $(0,5, y_1)$ ligger på grafen, gælder at

når vi i forskriften indsætter 0,5 for x og regner ud, så får vi y_1

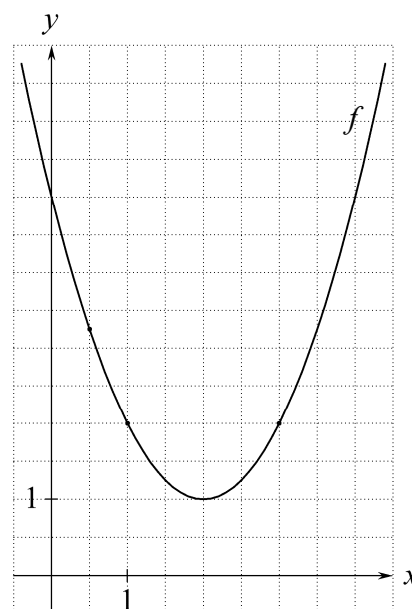
dvs.

$$y_1 = 0,5^2 - 4 \cdot 0,5 + 5$$

Vi udregner højresiden og får

$$y_1 = \underline{\underline{3,25}}$$

Find punktet i koordinatsystemet.

3.2 Udregn x -koordinat til grafpunkt med kendt y -koordinat

Et punkt på grafen har y -koordinaten 2 .

Vi vil udregne punktets x -koordinat x_1 .

Da $(x_1, 2)$ ligger på grafen, gælder at

når vi i forskriften indsætter x_1 for x og regner ud, så får vi 2

dvs.

$$2 = x_1^2 - 4x_1 + 5$$

Vi løser denne ligning mht. x_1 og får

$$x_1 = \underline{\underline{1}} \quad \text{eller} \quad x_1 = \underline{\underline{3}}$$

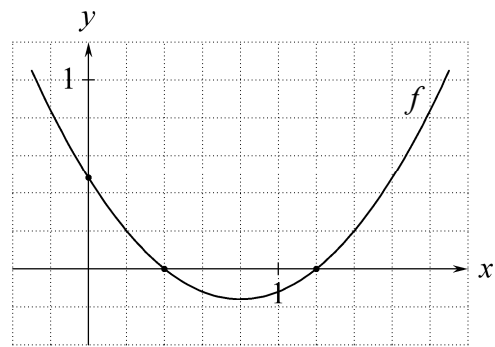
Der er altså to punkter på grafen som har y -koordinaten 2 .

Find punkterne i koordinatsystemet.

4. Eksempel *Skæringspunkter med x-akse og y-akse*

I koordinatsystemet har vi tegnet grafen for

$$f(x) = x^2 - 1,6x + 0,48$$

4.1 Udregn grafens skæringspunkt med y-aksen

Punktets x -koordinat er 0, så om dets y -koordinat y_1 gælder at

$$y_1 = 0^2 - 1,6 \cdot 0 + 0,48 \quad \text{Se 3.1}$$

Vi udregner højresiden og får

$$y_1 = 0,48$$

Grafens skæringspunkt med x -aksen er $(0, 0,48)$

4.2 Udregn grafpunkt der ligger på x -aksen

Punktets x -koordinat kalder vi x_1 . Punktets y -koordinat er 0 da det ligger på x -aksen.

Da $(x_1, 0)$ ligger på grafen, gælder

$$0 = x_1^2 - 1,6x_1 + 0,48 \quad \text{Se 3.2}$$

Vi løser denne ligning mht. x_1 og får

$$x_1 = 0,4 \quad \text{eller} \quad x_1 = 1,2$$

Grafens skæringspunkter med x -aksen er $(0,4, 0)$ og $(1,2, 0)$

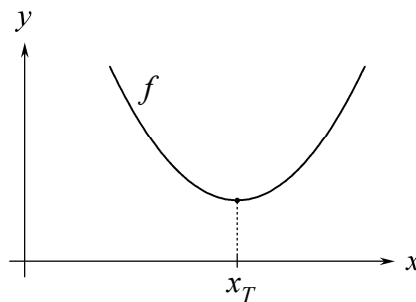
---

5. Sætning *Formel for x -koordinat til toppunkt*

$$f(x) = ax^2 + bx + c, \quad a \neq 0$$

Grafens toppunkt har x -koordinaten

$$x_T = \frac{-b}{2a}$$

6. Eksempel *Udregn toppunkt*

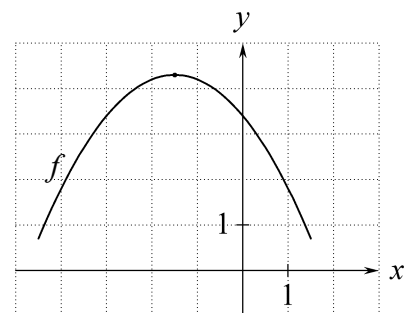
$$f(x) = -0,4x^2 - 1,2x + 3,4$$

Vi ser at $f(x) = ax^2 + bx + c$

og $a = -0,4$ $b = -1,2$ $c = 3,4$ Se 2.

Toppunktets x -koordinat er

$$x_T = \frac{-b}{2a} = \frac{-(-1,2)}{2 \cdot (-0,4)} = -1,5 \quad \text{Se 5.}$$

Toppunktet ligger på grafen og har x -koordinaten $-1,5$ så om y -koordinaten y_T gælder at

$$y_T = -0,4 \cdot (-1,5)^2 - 1,2 \cdot (-1,5) + 3,4 \quad \text{Se 3.1}$$

Vi udregner højresiden og får

$$y_T = 4,3$$

Toppunktet er $T = (-1,5, 4,3)$

7. Definition *Formel for diskriminant*

Diskriminanten for et andengradspolynomium

$$f(x) = ax^2 + bx + c, \quad a \neq 0$$

er tallet

$$d = b^2 - 4 \cdot a \cdot c$$

8. Eksempel *Udregn diskriminanten*

$$f(x) = 3x^2 - x + 5$$

Vi ser at $f(x) = ax^2 + bx + c$

og $a = 3 \quad b = -1 \quad c = 5$

Se 2.

Diskriminanten er

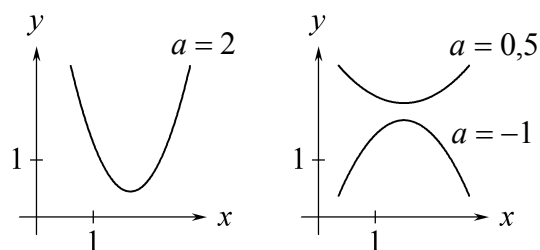
$$d = b^2 - 4 \cdot a \cdot c = (-1)^2 - 4 \cdot 3 \cdot 5 = \underline{\underline{-59}}$$

9. Sætning *Betydning af a, b, c og d for grafen*

$$f(x) = ax^2 + bx + c, \quad a \neq 0$$

d er diskriminanten

a : a positiv: grene vender op
 a negativ: grene vender ned
parablen er bredere når a er tættere på nul

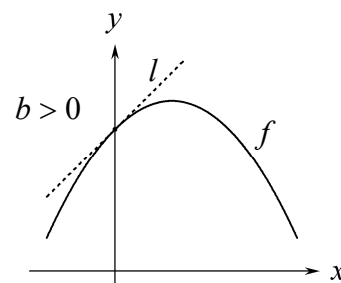

b : b er hældningskoefficient for tangent til graf i skæringspunkt med y -akse

b positiv: graf går op mod højre i skæring med y -akse

b nul: grafs toppunkt er på y -akse

b negativ: graf går ned mod højre i skæring med y -akse

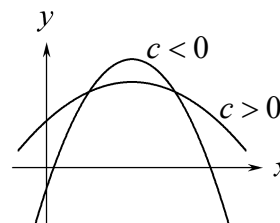
l er tangent til f -grafen i dennes skæringspunkt med y -aksen.
 b er lig l 's hældningskoefficient.

c : Graf skærer y -akse i punktet $(0, c)$

c positiv: graf skærer y -akse over x -akse

c nul: graf går gennem punktet $(0, 0)$

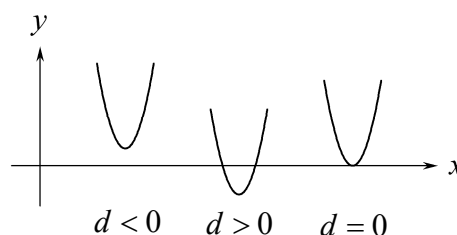
c negativ: graf skærer y -akse under x -akse

d : d positiv: graf har to punkter på x -akse

d nul: graf har ét punkt på x -akse

d negativ: graf har ingen punkter på x -akse

10. Definition *Nulpunkt*

At

et tal er nulpunkt for en funktion

betyder at

når vi indsætter tallet for x i forskriften og regner ud, så får vi nul.

Ordet nulpunkt er misvisende.
Et nulpunkt er IKKE et punkt.
Et nulpunkt er et tal.

11. Eksempel *Nulpunkt*

At

1,5 er nulpunkt for $f(x) = 2x^2 - 3x$

betyder at

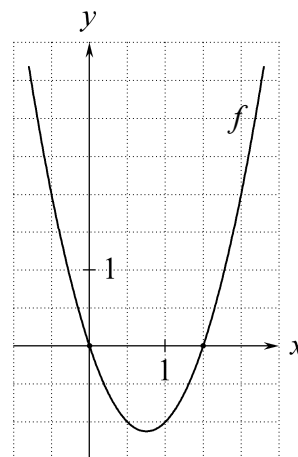
$$2 \cdot 1,5^2 - 3 \cdot 1,5 = 0$$

Dette er det samme som at

1,5 er løsning til ligningen $2x^2 - 3x = 0$

og det samme som at

grafpunktet med x -koordinat 1,5 ligger på x -aksen. Se 4.2

0 og 1,5 er nulpunkter for f

---

12. Sætning *Antal nulpunkter eller løsninger*

$$f(x) = ax^2 + bx + c, \quad a \neq 0$$

d er diskriminanten

Se 7. og 8.

Der gælder at

antallet af nulpunkter for andengradspolynomiet $ax^2 + bx + c$
dvs.

antallet af løsninger til andengradsligningen $ax^2 + bx + c = 0$

er

2 hvis $d > 0$

1 hvis $d = 0$

Se 9. d

0 hvis $d < 0$

13. Eksempel *Antal nulpunkter eller løsninger*

Vi vil bestemme tallet k så andengradsligningen

$$kx^2 - 2x + 3 = 0$$

har netop én løsning.

Ligningen er på formen $ax^2 + bx + c = 0$ med $a = k$, $b = -2$, $c = 3$,
så diskriminanten er $d = b^2 - 4ac = (-2)^2 - 4 \cdot k \cdot 3 = \underline{4 - 12k}$

Vi vil finde ud af hvornår der er én løsning, dvs. vi vil finde ud af hvornår d er 0:

$$4 - 12k = 0 \text{ er ensbetydende med at } k = \frac{1}{3}$$

Ligningen $kx^2 - 2x + 3 = 0$ har netop én løsning når $k = \underline{\underline{\frac{1}{3}}}$

14. Sætning *Løs andengradsligning*

En andengradsligning

$$ax^2 + bx + c = 0, \quad a \neq 0$$

kan vi løse sådan:

Først udregner vi diskriminanten:

$$d = b^2 - 4 \cdot a \cdot c$$

Så bruger vi følgende regel:

Hvis $d < 0$ har ligningen ingen løsninger.

Hvis $d = 0$ har ligningen løsningen $\frac{-b}{2a}$

Hvis $d > 0$ har ligningen løsningerne $\frac{-b - \sqrt{d}}{2a}$ og $\frac{-b + \sqrt{d}}{2a}$

Bemærkning

Både når $d = 0$ og $d > 0$ er løsningerne

$$\frac{-b \pm \sqrt{d}}{2a}$$

Formlen for at løse andengradsligninger.

15. Eksempel *Løs andengradsligning*

Ligningen

$$3x^2 - 2x - 1 = 0$$

er af typen

$$ax^2 + bx + c = 0$$

med

$$a = 3, \quad b = -2 \quad \text{og} \quad c = -1$$

Diskriminanten er

$$d = b^2 - 4 \cdot a \cdot c = (-2)^2 - 4 \cdot 3 \cdot (-1) = 16$$

Se 14

Da $d > 0$ har ligningen løsningerne

$$\frac{-b - \sqrt{d}}{2a} = \frac{-(-2) - \sqrt{16}}{2 \cdot 3} = \frac{2 - 4}{6} = -\frac{1}{3}$$

$$\frac{-b + \sqrt{d}}{2a} = \frac{-(-2) + \sqrt{16}}{2 \cdot 3} = \frac{2 + 4}{6} = 1$$

Konklusion:

Ligningen $3x^2 - 2x - 1 = 0$ har løsningerne $-\frac{1}{3}$ og 1

16. Sætning *Faktoriser andengradspolynomium*

Hvis andengradspolynomiet

$$f(x) = ax^2 + bx + c, \quad a \neq 0$$

har nulpunkterne x_1 og x_2 , er

$$f(x) = a(x - x_1)(x - x_2) \quad \leftarrow \text{Formlen for at faktoriser andengradspolynomier.}$$

Når vi skriver andengradspolynomiet sådan, så har vi faktoriseret andengradspolynomiet.

Tal der ganges, kaldes faktorer. Her er der tre faktorer, nemlig a , $x - x_1$ og $x - x_2$.

17. Eksempel *Faktoriser andengradspolynomium*

Vi vil faktoriser andengradspolynomiet

$$f(x) = 2x^2 + 5x - 3$$

Vi bruger formelen for at løse andengradsligninger og får at

$$2x^2 + 5x - 3 = 0 \quad \text{har løsningerne} \quad \frac{1}{2} \quad \text{og} \quad -3 \quad \boxed{\text{Se 14. og 15.}}$$

Vi bruger formelen for at faktoriser andengradspolynomier og får at

$$f(x) = 2\left(x - \frac{1}{2}\right)(x - (-3)) \quad \boxed{\text{Se 16.}}$$

Vi reducerer dette og får

$$f(x) = \underline{\underline{(2x - 1)(x + 3)}}$$

18. Eksempel *Find forskrift for andengradspolynomium*

Vi har fået at vide at

$$f(x) = ax^2 + bx + c$$

$f(x)$ har nulpunkterne 2 og 5

punktet (3, 8) ligger på grafen for $f(x)$

Vi vil finde a , b og c .

Vi indsætter i formelen for at faktoriser et andengradspolynomium:

$$f(x) = a(x - 2)(x - 5) \quad \boxed{\text{Se 16.}}$$

Når vi indsætter et grafpunkts x -koordinat i forskriften og regner ud, så får vi grafpunktets y -koordinat. Da (3, 8) ligger på grafen, er $\boxed{\text{Se 3.1}}$

$$a(3 - 2)(3 - 5) = 8$$

dvs. $a \cdot 1 \cdot (-2) = 8$, så $a = -4$.

Vi indsætter -4 for a i $f(x) = a(x - 2)(x - 5)$ og ganger sammen:

$$-4(x - 2)(x - 5) = -4x^2 + 28x - 40$$

så

$$a = \underline{\underline{-4}}, \quad b = \underline{\underline{28}} \quad \text{og} \quad c = \underline{\underline{-40}}$$

19. Oplæg Nulregel

Vi ganger to tal:

$$3 \cdot 2 = 6$$

$$0 \cdot 2 = 0$$

$$3 \cdot 0 = 0$$

Hvis resultatet skal være 0,
så må en af faktorerne være 0.

Hvis $x = 3$ er

$$(x+2) \cdot 4 =$$

$$5 \cdot 4 =$$

$$20$$

Hvis $x = -2$ er

$$(x+2) \cdot 4 =$$

$$0 \cdot 4 =$$

$$0$$

Hvis $(x+2) \cdot 4 = 0$

må $x+2 = 0$ eller $4 = 0$

dvs. $x+2 = 0$

så $x = -2$

20. Sætning Nulregel

At $\qquad \qquad \qquad$ *et produkt er 0*
er det samme som at $\qquad \qquad \qquad$ *en af faktorerne er 0*

Se 19.

Dvs. $\qquad \qquad \qquad$ $udtryk1 \cdot udtryk2 = 0$
er det samme som $\qquad \qquad \qquad$ $udtryk1 = 0$ eller $udtryk2 = 0$

21. Eksempel Nulregel

Vi vil løse ligningen

$$(x+2) \cdot (2x-6) = 0$$

Vi bruger nulreglen og får

$$x+2 = 0 \quad \text{eller} \quad 2x-6 = 0$$

dvs.

$$\underline{\underline{x = -2}} \quad \text{eller} \quad \underline{\underline{x = 3}}$$

22. Oplæg *Ligninger af typen $x^2 = r$*

Når $x=3$ er $x^2 = x \cdot x = 3 \cdot 3 = 9$

Når $x=-3$ er $x^2 = x \cdot x = (-3) \cdot (-3) = 9$

$x^2 = 9$ netop når $x = -3$ eller $x = 3$

23. Sætning *Ligninger af typen $x^2 = r$*

Når n er negativ: $x^2 = n$ er falsk uanset hvilket tal der indsættes for x

$x^2 = 0$ netop når $x = 0$

Når p er positiv: $x^2 = p$ netop når $x = -\sqrt{p}$ eller $x = \sqrt{p}$

Se 22.

24. Eksempel *Ligninger af typen $(\text{udtryk})^2 = r$*

Vi vil løse ligningen

$$(x+2)^2 = 9$$

Af sætning 23 får vi

$$x+2 = -\sqrt{9} \quad \text{eller} \quad x+2 = \sqrt{9}$$

dvs.

$$\underline{\underline{x = -5 \quad \text{eller} \quad x = 1}}$$

25. Eksempel *Andengradsligning med to led*

Når en andengradsligning har to led, kan vi løse den ved omskrivning.
Der er to typer af disse ligninger.

Andengradsligning uden førstegradsled:

$$2x^2 - 6 = 0$$

$$2x^2 = 6$$

$$x^2 = 3$$

$$\underline{\underline{x = -\sqrt{3} \quad \text{eller} \quad x = \sqrt{3}}}$$

Se 23.

Andengradsligning uden konstantled:

$$2x^2 - 5x = 0$$

$$x \cdot (2x - 5) = 0$$

$$x = 0 \quad \text{eller} \quad 2x - 5 = 0$$

$$\underline{\underline{x = 0 \quad \text{eller} \quad x = \frac{5}{2}}}$$

Se 20. og 21.

26. Bevis for formelen for løsning af andengradsligninger

Se 14.

Ved udregning får vi

$$(1) \quad (2ax + b)^2 = 4a^2x^2 + 4abx + b^2$$

Vi starter med at omskrive andengradsligningen:

I ligningen

$$ax^2 + bx + c = 0, \quad a \neq 0$$

ganger vi begge sider med a :

$$4a \cdot (ax^2 + bx + c) = 4a \cdot 0$$

Vi ganger ind i parenteser:

$$4a^2x^2 + 4abx + 4ac = 0$$

Vi lægger diskriminanten $d = b^2 - 4ac$ til begge sider:

$$4a^2x^2 + 4abx + 4ac + b^2 - 4ac = 0 + b^2 - 4ac$$

Vi reducerer:

$$4a^2x^2 + 4abx + b^2 = d$$

Af (1) får vi

$$(2ax + b)^2 = d$$

Vi bruger nu de tre dele af sætning 23:

Hvis $d < 0$:

$$(2ax + b)^2 = d$$

har ingen løsninger

Hvis $d = 0$:

$$(2ax + b)^2 = 0$$

$$2ax + b = 0$$

$$x = \frac{-b}{2a}$$

Hvis $d > 0$:

$$(2ax + b)^2 = d$$

$$2ax + b = \pm \sqrt{d}$$

$$2ax = -b \pm \sqrt{d}$$

$$x = \frac{-b \pm \sqrt{d}}{2a}$$

Nu har vi bevist alle tre dele af sætning 14.

27. Definition Rødder

En rod i et polynomium er det samme som et nulpunkt for et polynomium.

En rod i en ligning er det samme som en løsning til en ligning.